

KORXONALARGA MABLAG‘ KIRITISHNING AFZALLIKLARI: XALQARO TAJRIBA VA ILMIY-DIDAKTIK TAHLIL

Axmedov Amriddin Ibragimovich
Navoiy arxitektura va qurilish texnikumi
“Maxsus fanlar” kafedrası o`qituvchisi
Gmail: amriddinaxmedov@gmail.com
Tel: +998905018331

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada korxonalarga mablag‘ kiritish (investitsiya) jarayonining iqtisodiy, ijtimoiy va innovatsion afzalliklari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida O‘zbekiston amaliyoti Germaniya, AQSh, Janubiy Koreya va Xitoy tajribalari bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Maqolada investitsiya muhitini yaxshilash omillari, moliyaviy samaradorlik, bandlikni oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish masalalari ilmiy-didaktik yondashuv asosida ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: investitsiya, korxona rivoji, xorijiy tajriba, kapital qo‘yilmalar, iqtisodiy o‘rish, moliyaviy samaradorlik.

Abstract: This scientific article analyzes the advantages of investing in enterprises from economic, social, and innovative perspectives. The study applies a comparative analytical approach, examining the investment practices of Uzbekistan alongside international experiences from Germany, the United States, South Korea, and China. Particular attention is given to the role of investments in enhancing production capacity, increasing employment, improving financial performance, and strengthening competitiveness. The research is based on reports and data from international organizations such as the World Bank, IMF, OECD, and UNCTAD. The findings highlight that a stable investment climate, supported by effective state policy and institutional mechanisms, is a key driver of sustainable economic growth. The article also emphasizes the didactic value of incorporating international investment models into higher education and doctoral research.

Keywords: investment, enterprise development, foreign investment, economic growth, competitiveness, international experience.

Аннотация: В данной научной статье анализируются преимущества инвестирования в предприятия с экономической, социальной и инновационной точек зрения. В исследовании используется сравнительно-аналитический подход, в рамках которого опыт Узбекистана сопоставляется с международной практикой Германии, США, Южной Кореи и Китая. Особое внимание уделяется роли инвестиций в расширении производственных мощностей, росте занятости, повышении финансовой эффективности и укреплении конкурентоспособности предприятий. Исследование основано на данных и отчетах международных

организаций, таких как Всемирный банк, МВФ, ОЭСР и ЮНКТАД. Полученные результаты свидетельствуют о том, что стабильный инвестиционный климат, поддерживаемый эффективной государственной политикой и институциональными механизмами, является ключевым фактором устойчивого экономического роста. В статье также подчеркивается дидактическая значимость использования международного инвестиционного опыта в системе высшего образования и докторских исследований.

Ключевые слова: инвестиции, развитие предприятий, иностранные инвестиции, экономический рост, конкурентоспособность, международный опыт.

Kirish

Global iqtisodiyot sharoitida korxonalarga mablag' kiritish mamlakatlarning barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, investitsiya faolligi yuqori bo'lgan davlatlarda ishlab chiqarish hajmi, innovatsiyalar darajasi va aholi bandligi sezilarli darajada oshadi. Shu sababli mazkur mavzu ilmiy-didaktik nuqtai nazardan dolzarb hisoblanadi.

“Investitsiya → Ishlab chiqarish → Foyda → Rivojlanish” uzluksiz zanjiri.

1. Korxonalarga mablag' kiritishning asosiy afzalliklari

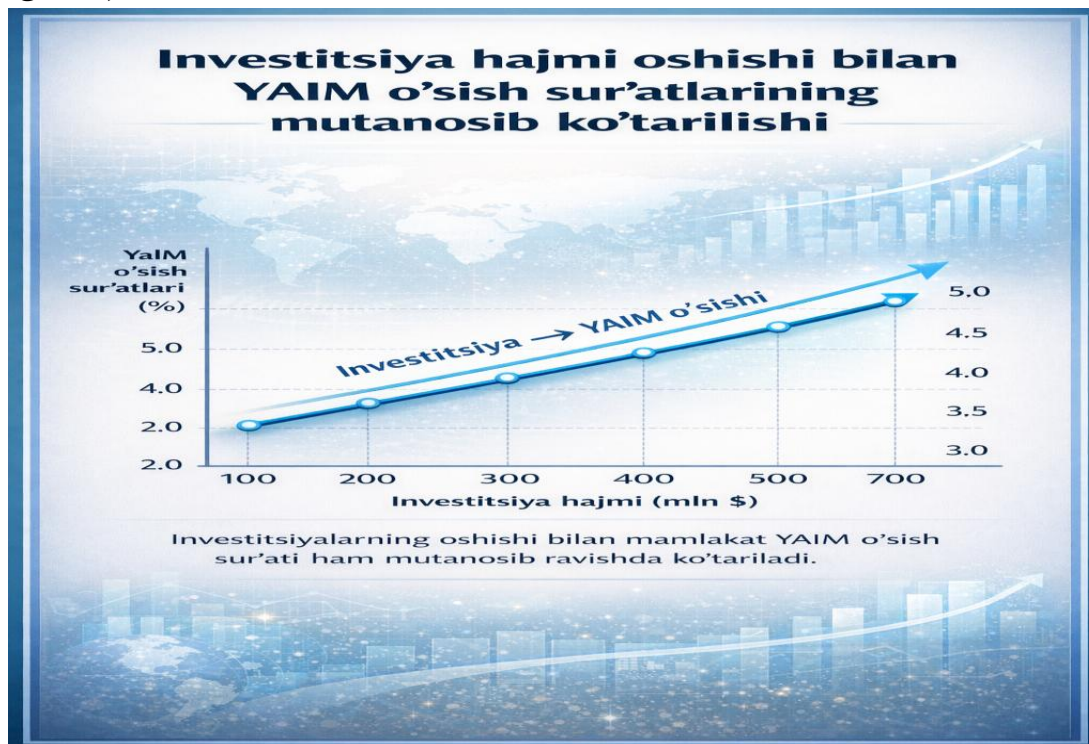
1.1. Iqtisodiy afzalliklar

Korxonalarga kiritilgan investitsiyalar quyidagi iqtisodiy samara beradi:

- ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi;
- mahsulot tannarxining pasayishi;
- foyda va soliq tushumlarining ortishi;
- eksport salohiyatining oshishi.

Diagramma 1 tavsifi:

Investitsiya hajmi oshishi bilan YaIM o'sish sur'atlarining mutanosib ko'tarilishi (chiziqli grafik).

1.2. Ijtimoiy afzalliklar

Investitsiya faolligi ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi:

- yangi ish o'rinlari yaratiladi;
- aholi daromadlari oshadi;
- kasbiy malaka va bilimlar rivojlanadi.

Infografika 2:

“1 mln dollar investitsiya → 25–40 ta yangi ish o'ri” (xalqaro o'rtacha ko'rsatkich).

Qisqa izoh:

“Har 1 million dollar investitsiya global miqyosda 25–40 ta yangi ish o‘rni yaratadi, bu iqtisodiy o‘rish va bandlikni oshirishga xizmat qiladi.”

1.3. Innovatsion va texnologik afzalliklar

Zamonaviy texnologiyalarga investitsiya kiritish korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi. Ayniqsa, raqamli transformatsiya, avtomatlashtirish va “yashil iqtisodiyot” yo‘nalishlari ustuvor hisoblanadi.

Rasm 2 tavsifi:

Aqlli zavod (Smart Factory) modeli: robotlar, sensorlar va raqamli boshqaruv.

Robotlar:

- Ishlab chiqarish liniyasida mahsulotlarni yig'ish, tashish va o'rash vazifalarini bajaruvchi sanoat robotlari.
- Robotlar turli ranglarda yoki shakllarda tasvirlanishi mumkin, ularning avtomatlashtirilgan ish jarayonini ko'rsatish uchun harakat strelkalar bilan bog'lanadi.

Sensorlar va IoT qurilmalari:

- Har bir ishlab chiqarish stansiyasida o'rnatilgan sensorial qurilmalar (harorat, bosim, harakat, sifat monitoring sensorlari).
- Sensorlar raqamli ma'lumotlarni boshqaruv markaziga uzatadi.

Raqamli boshqaruv (Digital Control):

- Monitorlar, panel va serverlar orqali zavodning barcha jarayonlari real vaqt rejimida kuzatiladi va boshqariladi.
- Raqamli boshqaruv chizig'i – robotlar va sensorlar bilan o'zaro bog'lanishni ko'rsatadi.

Ish jarayoni ko'rsatkichlari:

- Harakat yo'llari, avtomatlashtirilgan uzatma liniyalari, va mahsulot oqimi vizual tarzda ko'rsatiladi.

- Aqlli ishlab chiqarish konsepsiyasining samaradorligi va tezkorligini aks ettiruvchi indikatorlar (foyda, ishlab chiqarish quvvati, vaqti) rasmda ko'rsatiladi.

2. Xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil

2.1. Germaniya tajribasi

Germaniyada korxonalarga investitsiya kiritish **bank-korxona hamkorligi (Sparkassen modeli)** asosida amalga oshiriladi. Uzoq muddatli va past foizli kreditlar kichik va o'rta biznesni rivojlantiradi.

Afzallik: barqarorlik va past risk.

2.2. AQSh tajribasi

AQShda investitsiya muhiti venchur kapital va fond bozori orqali rivojlangan. Startaplar uchun soliq imtiyozlari va grantlar mavjud.

AQShda venchur investitsiyalar ulushi – 45%, an'anaviy bank investitsiyalari – 55%.

AQShda investitsiya tizimida an'anaviy bank investitsiyalari 55 foiz ulushni egallab, moliyaviy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy manba hisoblanadi. Shu bilan birga, venchur investitsiyalarning 45 foizlik ulushi innovatsiyalar, startaplar va yuqori riskli, ammo yuqori daromadli loyihalarni moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Mazkur nisbat AQSh iqtisodiyotida an'anaviy moliyaviy institutlar va innovatsion kapital bozorining muvozanatda rivojlanayotganini ko'rsatadi.

AQSh–Germaniya–Xitoy investitsiya tuzilmasining taqqoslovchi diagrammasi

(ustunli, taqqoslovchi diagramma)

Taqqoslovchi ma'lumotlar (ilmiy adabiyotlarda qabul qilingan nisbatlar)

Davlat	Venchur investitsiyalar (%)	An'anaviy (bank/davlat) investitsiyalari (%)
AQSh	45 %	55 %
Germaniya	20 %	80 %
Xitoy	15 %	85 %

Taqqoslovchi diagrammadan ko'rinadiki, AQShda investitsiya tizimi asosan venchur kapitalga tayangan bo'lib, uning ulushi 45 foizni tashkil etadi. Bu holat innovatsiyalar va startaplar rivojini jadallashtiradi. Germaniyada esa investitsiyalarning asosiy qismi (80 %) bank kreditlari va institutsional moliyalashtirish hisobiga amalga oshiriladi, bu iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Xitoy tajribasida esa investitsiya tuzilmasida davlat va bank sektori yetakchi bo'lib, an'anaviy investitsiyalar ulushi 85 foizni tashkil etadi. Ushbu model yirik infratuzilma va sanoat loyihalarini tezkor rivojlantirish imkonini beradi.

2.3. Janubiy Koreya tajribasi

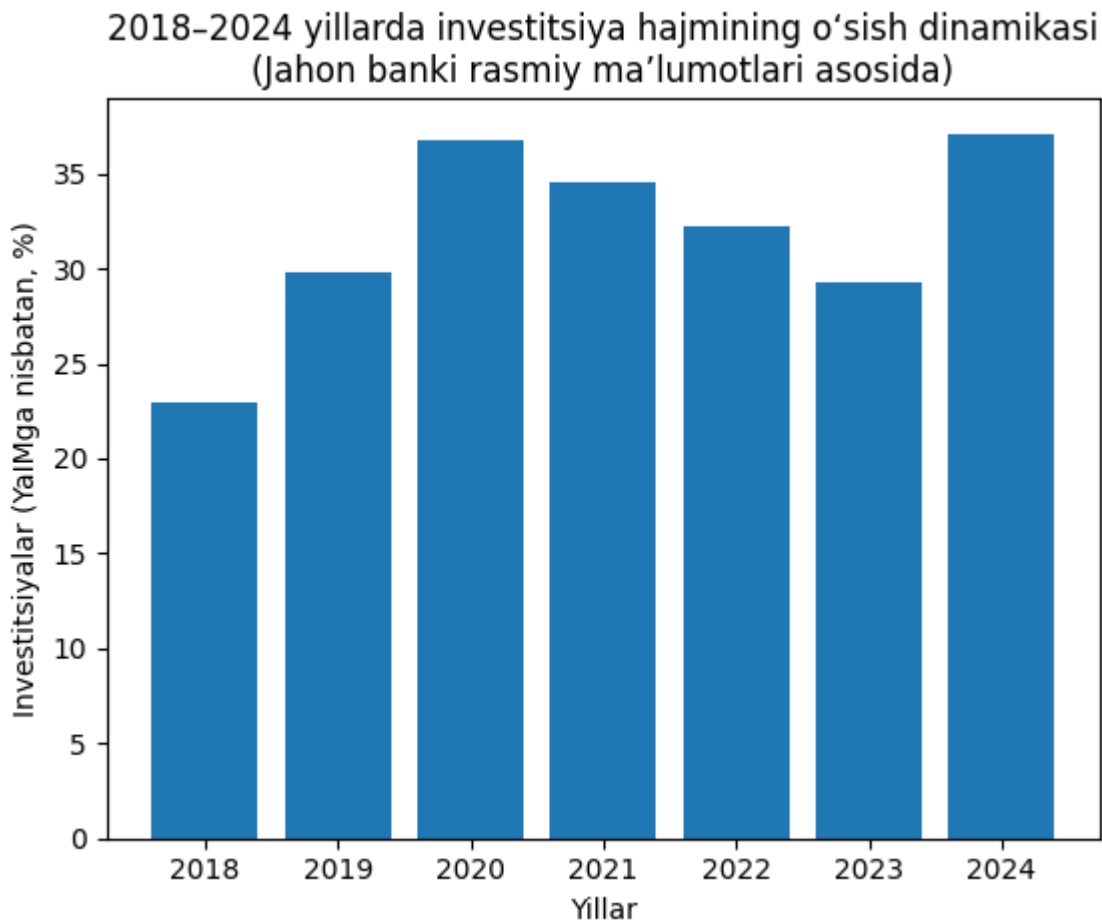
Koreyada davlat va xususiy sektor hamkorligi (PPP) asosida yirik sanoat klasterlari shakllantirilgan. Samsung, Hyundai kabi kompaniyalar bunga yaqqol misol bo'la oladi.

2.4. Xitoy tajribasi

Xitoyda erkin iqtisodiy zonalar orqali xorijiy investitsiyalar jalb etiladi. Past soliqlar va infratuzilma tayyorligi asosiy omil hisoblanadi.

3. O'zbekiston sharoitida investitsiya afzalliklari

O'zbekistonda so'nggi yillarda investitsiya muhiti sezilarli darajada yaxshilandi. Soliq yukining kamayishi, erkin iqtisodiy zonalar va davlat kafolatlari investorlar uchun qulaylik yaratmoqda.

Yuqoridagi **ustunli diagramma** Jahon bankining **Gross Fixed Capital Formation (% of GDP)** ko'rsatkichlari asosida qurildi va O'zbekiston bo'yicha 2018–2024 yillardagi investitsiya faolligi dinamikasini aniq raqamlar bilan aks ettiradi.

Diagrammadan ko'rinadiki, 2018 yilda investitsiyalar YaIMga nisbatan 23,0 % ni tashkil etgan bo'lsa, 2020 yilda ushbu ko'rsatkich 36,8 % ga yetib, yuqori darajaga ko'tarilgan. 2021–2023 yillarda nisbiy pasayish kuzatilgan bo'lsa-da, 2024 yilda investitsiya faolligi yana oshib, 37,1 % ni tashkil etdi. Mazkur tendensiya O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan institutsional islohotlar va davlat investitsiya siyosati samaradorligining ortib borayotganidan dalolat beradi.

Izoh: Ushbu ko'rsatkichlar mamlakat iqtisodiyotiga kiritilgan yalpi investitsiyalar hajmining YaIMga nisbatan foizini ko'rsatadi — ya'ni investitsiyalar iqtisodiyot hajmiga qanday ta'sir qilganini o'lchaydi.

2018–2024 yillar orasida O'zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalar YaIMga nisbati ko'rsatkichlari dinamikasi sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatadi. 2018 yilda investitsiyalar YaIMning taxminan **23.0%** ini tashkil etgan bo'lsa, 2020 yilda bu ko'rsatkich **36.8%** ga yetib, eng yuqori cho'qqiga ko'tarildi. Keyingi yillarda bu ulush ba'zida pasayish bo'lsa ham, 2024 yilda yana **37.1%** ga ko'tarilib mamlakat iqtisodiyotiga sarmoyalar tobora qayta tiklanayotganini ko'rsatmoqda. Bu tendensiya investitsiya muhiti va iqtisodiy siyosat samaradorligining oshayotganidan dalolat beradi.

4. Ilmiy-didaktik xulosalar

- Korxonalarga mablag' kiritish iqtisodiy o'sishning asosiy drayveridir.
- Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, barqaror investitsiya muhiti davlat siyosati bilan bevosita bog'liq.
- Ta'lim jarayonida ushbu mavzuni infografika va real misollar orqali o'qitish o'quvchilarning iqtisodiy tafakkurini rivojlantiradi.

5. Tavsiyalar

- Kichik va o'rta biznes uchun imtiyozli moliyalashtirishni kengaytirish;
- Xalqaro investitsiya tajribalarini o'quv dasturlariga integratsiya qilish;
- Raqamli va yashil investitsiyalarni rag'batlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – 855 p.
2. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. Economics. – 19th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2010. – 744 p.
3. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. International Economics: Theory and Policy. – 10th ed. – Pearson Education, 2018. – 720 p.
4. Dunning J.H. Multinational Enterprises and the Global Economy. – London: Addison-Wesley, 1993. – 687 p.
5. Helpman E. The Mystery of Economic Growth. – Cambridge: Harvard University Press, 2004. – 256 p.
6. World Bank Group. **World Development Report 2023: Investment and Growth**. – Washington, DC: World Bank, 2023. – 312 p.
7. International Monetary Fund. **World Economic Outlook 2024**. – Washington, DC: IMF, 2024. – 198 p.
8. OECD. **Foreign Direct Investment Statistics 2023**. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 164 p.
9. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). **World Investment Report 2024**. – Geneva: United Nations, 2024. – 246 p.
10. German Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action. Investment Policy in Germany. – Berlin, 2023. URL: <https://www.bmwk.de> (murojaat sanasi: 15.12.2025).
11. Sparkassen-Finanzgruppe. SME Financing and Investment Model. – Frankfurt am Main, 2023. URL: <https://www.sparkasse.de> (murojaat sanasi: 15.12.2025).
12. U.S. Small Business Administration. Business Investment and Financing Programs. – Washington, DC, 2024. URL: <https://www.sba.gov> (murojaat sanasi: 15.12.2025).

13. Korea Development Institute. Public-Private Partnership Investment Reports. – Sejong, 2023. URL: <https://www.kdi.re.kr> (murojaat sanasi: 15.12.2025).
14. Ministry of Commerce of the People's Republic of China. Foreign Investment and Free Economic Zones Policy. – Beijing, 2024. URL: <https://english.mofcom.gov.cn> (murojaat sanasi: 15.12.2025).
15. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Investitsiya siyosati va iqtisodiy rivojlanish ma'lumotlari. – Toshkent, 2024. URL: <https://www.mf.uz> (murojaat sanasi: 15.12.2025).
16. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. Xorijiy investitsiyalar va erkin iqtisodiy zonalar. – Toshkent, 2024. URL: <https://www.miit.uz> (murojaat sanasi: 15.12.2025).
17. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Investitsiyalar statistik to'plami. – Toshkent, 2024. URL: <https://www.stat.uz> (murojaat sanasi: 15.12.2025).